

ESZMETÖREDÉKEK

OLÁH GÁBOR*

A ma íróját, az élő irodalmat is tanítsák az iskolában.

Klebelsberg Kunó gróf

Költő-egyéniiségében, vagyis inkább attitűdjében van valami hasonló Vajda Jánoséhoz. Szertelen és romantikus önmagukhoz és tárgyaikhoz való viszonyuk; bizonyos lírai elképzelés uralkodik rajtuk, heves érzelmi fantázia, mely nem engedi, hogy a dolgok hatásai az egészséges átérzés hajszálcsovein szívódjanak be az ösztönszerű alkotás műhelyébe, sőt saját tiszta énjük birtokába sem engedi jutni őket. Egy folytonos vihar clair-obscur világában élnek, melyen nem tud áttörni a megtisztító napfény. Attitűdjük hasonló, de költői tárgyuk már más: Vajdában téves, de igen határozott kép él a világról s önmagáról és e végzetes félreértés miatt nem tud összhangot teremteni a kettő között, – Oláh már nem oly filozófus, sokkal irodalmibb lélek s amit küzködve keres, az a világ költői képe önmagában. Érti, hogy hatalmasan és megszületni vágyón forrong benne valami, e forrongás türelmetlen feszültsége minduntalan elragadja magát s nem enged időt ama költői kép megelégedésének egyetlen eszközére: a közvetlen, kimélyült önszemléletre. Csak ezt a dörömbölő energiát érzi, ezt a viharosságot képzeletileg egyénisége legmélyebb szavának s amit belőle felkavar: az intuitív költői mondanivaló megnyilatkozásának. De éppen, mivel még nem jutott el az egységes, valódi tartalomig, benyomások, innen-onnan nyert hirtelen hevületek hordalékával keverten veri fölszínre. A feszültség, az erő igazi lírai költőé, a tartalom heterogén. Titokban, homályosan érzi ezt a fonákságot, háborgása még indulatosabbá válik s hogy eljusson az igazi szóig, egyre kiáradni akar s mindent elkiáltani. Egyenetlen lélekké lesz; a harcok érzések, miket a „sikerülés remek órái“ az alkotás gyönyörével jutalmaznak a szerencsésebb temperamentumoknál, benne kielégületlenül fokozódnak tovább.

E megállni nem akarásból, elégedetlenségből ered sokoldalú és mohó termékenysége, s nyugodtan elmélyedni nem tudásából művének bonyolult, heterogén küzködése. Fejlődése útjába az első zökkenő követ költészetünk századeleji nagy felújulása vetette. A magyar irodalom a nyugati kultúra vágyával méhében ébredt föl akkor, finomságok, érzékenységek, formakáprázatok, borzongó „meglátások“ párája szállt a levegőben. Oláh művész volt, ő is nyugatra nézett, de valami egyszerű paraszti szemmel, melynek napfényhez szokott pillantásába nem illett bele a l'art pour l'art halavány köde. Oláh, mint annyi magyar tehetség, simpliciter megnyilatkozó, reális művészek születte. Az irodalmi korhatás kivetette egyénisége veleszületett határai közül, csábították az új költészet sikerült képei s tekintete eltért önmagáról. Küzdött ösztönével, mely nem tudatosult, de belső feszültsége mindegyre kitört s megszülte ettől fogva való költői magatartását, fejlődésének második pierre d'achoppement-ját: romantikus, elképzelt én-szemléletét. Az alkotás láza, a félelem a végső elakadástól többé nem engedett megállást, csillapulást, újakezdést. Műve háborgások, fölhevülések, hanyatlások küzdőterévé vált.

Enélkül a kényszer nélkül bizonyára zavartalanabban tudta volna megmutatni széles szabású és mély erejű költői képességeit. Ösztöne mélyén sokkal közelebb áll a költészet a valósághoz, mint a modern költői iskolák bármelyik nagyságában. Az a közvetlen kifejezés, amire Petőfi adott a világirodalomban páratlan példát, a tárgynak, az érzésnek és a gondolatnak primär egységessége: ez rejlik Oláh elfeledett naivitása mélyén is. Ha meglegeli és hozzáadja a líra fejlődésének új eszköz- és stíluseredményeit, új és teljes költészetet teremt. Bolyongása azonban másfelé vitte. Eleven képzelete és heves érzőképessége a realitások közt találja meg igazi önmagát. Az alakrajznak, a mozgékony szemléletnek, a szatírának meglepő élessége a leleplező erőig növekedik benne, de érzelmi feszültsége gyakran ezt is a látomásig fokozza, – a levegő elmosódik s a történet bizonytalan térben mozog tova (*Szegény Magyarok*). Ha elfelejti képzelet önmagát s reális talajon marad, a magyar húnuszból szívott életnedv úgy tör föl belőle, mint a gejzír, bűvésztévé válik a kifejezésnek, az önkéntelen jellemző erőnek, az alakok köre fogott szilárd kompozíciónak. A *Táltos fiú* elképzelésében és megvalósulásában, a legszebb és legmagyarabb regék egyike. De szertelenségét ritkán tudja ily neki való istrángba fogni, látomásai gyakran élettelen tombolások, érzelmi viharai képzelődések, erotikája felfúj és éretlen, mint egy sihederé. Legállandóbb művészi kvalitása találó és tiszta formaképessége, zengő, modernül magyaros, gazdag beszéde.

(Pécs)

* Mutatvány a szerzőnek *A modern magyar irodalom* címmel sajtó alatt levő munkájából.

A PLATONISTA RIMAY

A tizenötödik és tizenhatodik század neoplatonista mozgalmi kétségkívül megtermékenyítették a magyar szellemi életet is. A *Minerva* c. folyóirat, amely céljával tűzte ki a magyar szellemi élet múltjának kutatását, több tanulmányban mutatott rá ennek a kérdésnek irodalmunkban való fontosságára. Kimutatható volt, hogy az új platonizmus világító sugarai már a magyar Katalin-legendában fényeskednek (Minerva, 1922: 228). Huszti József szélesen megalapozott kutatásai a tizenötödik századi magyar platonista törekvéseket gazdag új anyaggal dokumentálták. Tanulmánya (Minerva, 1924–5. évf.) alapvető kiindulásul szolgálhat a kérdés további nyomozóinak. A szétfolyó neoplatonizmus történetébe kapcsolódik Janus Pannonius asztrológiája (Minerva, 1928), Dudith András filozófiája (Minerva, 1923 és Faludi János, u. o. 1928). A reneszansz „udvari ember” platói gyökereit Szerb Antal fejtette föl, befejezetlen szellemi-történeti vázlatában, amely ennek a típusnak magyar vonatkozásaival még adós maradt (Minerva, 1926: 268). Legutóbb Zolnai Béla Balassi Bálint költészetét hozta kapcsolatba a tizenhatodik századi platonizmussal. (Minerva, 1928. évf.). Egyik külső érve gyanánt Rimay János nyilatkozatát is föllépteti a szerző: a Balassa-apológiának azokat a szavait, ahol a kitűnő barokk költő Platon mondását idézi. Ez az egy Rimay-idézet könnyen meg többszörözhető lett volna, ha Zolnai Béla Rimay prózai iratait is átnézi.

Rimaynak volt egy elveszett irata az „udvariságról” (v. ö. Ipolyi Arnold, *Rimay János államiratai és levelezése*, Bp., 1887, V. és 362. l.). A téma jól beleillik a humanista-platonista gondolatvilágba. Több helyütt filozófusnak mondja magát Balassi tanítványa, aki Dante-t (i. m. 37. l.), Epiktetes-t (97. l.), Seneca-t, Petrarca-t, Cicero-t említgeti naplójában és leveleiben. Két helyütt Platon-t is szerepelteti. Atyjafiáról, Madách Péterről írja:

... az én bátyám Madách is Platóval és Homerussal nem szólhatván és társalogni nem tartja én ellenem magát, ha valamely részeges társával az itcének mértékéről, avagy pásztorával kecskéjének a szőréről és gyapjáról szólhat. (99. l.).

Az anyagiasságot lenéző spiritualizmusnak gőgje szól ezekből a sorokból. Platon-t nyilván latin fordításból ismerte Rimay:

Plato is azt mondja, hogy: *sedendo et quiescendo animus prudens fit*, kit bizonyít s tapasztaltat a mindennapi dolgok experientiája is velünk. (334. l.)

A „philosophia usussa” szerint élő Rimay (98. l.) mesterét a „Tudós, poéta, orátor” címmel illeti (79. l.): ez is amellett bizonyít, hogy magafajta humanistának jellemzi Balassit. Rimay „platonizmusa” mindenestre megérdemelne behatóbb tanulmányozást. A *dolce stil nuovo* magyar mesterének prózájára is vonatkozik, amit Salánki mond Erasmus-fordításában: „Ugyan azt tarcs eszedben minden írásokban, melyek együgyű értelemből és titokból, úgymint testből és lélekből állanak, hogy hátra hagyván a bötüt, kiváltképpen az titkos értelemre néz minemű művek az Poeták írásai és az Platonicusoké, de legh felyeb a Sor-Írás, mely csak nem az Alcibiadés *Sileniséhez* hasonló”. A platonizmus története: az idealizmus története.

(Pécs)

Thienemann Tivadar

AZ ETHNOLOGIA UTJA (JUSTUS BRINCKMANNTÓL – KARL VOSSLERIG)

A hamburgi Néprajzi Múzeum ötvenéves fennállásának emlékeztetére mostanában kerül forgalomba egy nagyalakú, vaskos és gazdagon illusztrált füzet: *Festschrift zum fünfzigjährigen Bestehen des hamburgischen Museums für Völkerkunde* (Mitteilungen aus dem Museum für Völkerkunde XIII, 1928, 4°, 267 lap), amelyet jelentős tanulmányok emelnek ki a hasonló iratok érdektelen tömkelegéből.

A jól megcsinált mérleg mindig tanulságos valamely alakuló tudomány történetében: a ultra-eszméletetés egyszermind egyengeti a jövő útjait. De az ethnologia hamburgi mérlegének ezenfelül a szellemi tudományok „elvi” sorsára vonatkozólag is vannak fontos tanulságai, ami annál érthetőbb, mert Hamburg ma – Ernst

Cassirer, Theod.-Wilh. Danzel, Heinz Werner és a többiek révén – reprezentáló középpontja a kulturtudományok legmodernebb, u. n. „idealisztikus“ irányzatának.

*

A kötet hét, terjedelmes dolgozatában Georg Thilenius, a múzeum jelenlegi igazgatója és osztályvezetői: Danzel, Schiedt, Hambruch, Hagen, Schwantes és Byhan tesznek – mindenik a maga munkairánya és programja szerint – tanuvallomást tudományköreiknek jelen és belátható feladatairól.

Elvi szempontból ezek között a dolgozatok között kétségtelül a Danzel professzoré, az afrikai osztály kusztoszáé, a legreprezentálóbbról, aki különben az afrikai ethnographia egyes kiragadott problémáit igyekszik „népszichológiai“ alapon megfelelőbb világításba beállítani (Probleme der afrikanischen Ethnographie im Lichte völkerpsychologischer Fragestellung [Prolegomena] 41–73. l.), de persze dolgozata összhangban áll a többi munkatársnak és nevezetesen a szerkesztő-igazgatónak elvi programjával és muzeális gyakorlatával is (v. ö. Thileius vezető cikkét: Museum und Völkerkunde, 1–39. l.). Ezt a programot tehát bátran tekinthetjük a múzeum programjának, ami azért fontos, mert Danzel nyíltan szembehelyezkedik az ethnogiának Lubock és Tylor, Bastian és Waitz óta nagyjában és egészében fennálló felfogásával, azzal a felfogással, melyre 50 év előtt Justus Brinckmann a *Museum für Völkerkunde*-t is építette, amikor a hamburgi akadémiai gimnázium könyvtárának értékes gyűjteményét, – amely 1867–1877-ig az ottani Természettudományi Társulat őrzetében „kulturhistóriai múzeum“ név alatt szerepelt – végül is ráeszméltette a maga sui generis feladataira.

*

Thilenius professzornak történeti bevezetőjéből tudjuk, hogy a művészeti és ipari múzeumnak ez az akkori, kiváló igazgatója állította először a hamburgi néprajzi múzeumot a néprajz saját, az iparművészetiéktől stb. független problémáinak a szolgálatába. Mint a gyűjtemény intéző bizottságának elnöke, ugyanő fordult azzal az emlékezetes felhívással is „a külföld németjeihez“, amely ebben az értelemben kért tőlük megfelelő anyagot („gyűjteményeket“), adott nekik a gyűjtésökre vonatkozó utasításokat stb. Egyszóval Brinckmann volt, aki a néprajzi múzeum működését a néprajz szó ma is közönséges független értelmének alapjaira – úgy látszik: ötven évre szóló hatállyal, – beállította.

Vele áll szembe a Danzel-féle jubiláris program, amennyiben az eddigi (angol) ethnographiai irány helyett új irányelvek bevezetését követeli és pedig a Vossler-től a nyelvtudományban. 1904 óta felvetett értelemben. Danzel a néprajzi tudományt – a modern nyelvtudomány mintájára – intuitív megismerésre alapozott, történelmi disciplinává kívánja átalakítani és a linguista ethnographust, aki a „szavakat“ a „grammatika“, meg az „élő nyelv“ tekintése nélkül gyűjti, fel akarja váltatni a modern nyelvtudomány mintájára dolgozó, a komplexitásokat strukturálisan utánélni képes, intuitív ethnologussal. A korrigálás szándékával megismétli tehát a Brinckmann-féle iránytszabó gesztust. Új fázist nyit, mely a múzeumnak a munkáját az ethnologia egy másfajta tudományos felfogására alapozza át; új instrukciókkal fordul a „kutatókhoz és az utazókhoz“, melyeket egy külső elmélettel módosítva, *ma* kíván az ethnologia.

*

Ez az újabb ethnologia is – természetesen – ugyanúgy csak az általános szellemi fejlődés kontinuitásába gyökerezhetik, amint a kontinuitásnak a függvénye volt a régi is, melyet egykor Brinckmann adoptált, hogy alapjain a múzeum 50 évig méltóan és helyesen szolgálja az alakuló néprajzi tudományt.

A Brinckmann-féle program pozitívista korszaknak volt pozitívista programja, tehát egy-egy kulturát szélsőségekig csak úgy tekinthetett, mint azoknak az egyes, külön-külön megismert és megismerhető kultúrelemeknek a végösszegét, amelyekből összetevődött. „Ethnographia“, azaz nép-leírás volt, a szó szorosabb értelmében. Orientációja szerint nem azt kereste, hogy miért, mily alapon, milyen célra van valami, hanem csak hogy mi van, illetőleg mi történik. „Tudni“ számára elsősorban annyi volt, mint a tudás nyersanyagát szaporítani, ahogy ebben a korban – például – a nyelvtudomány is a tényállás pontos leírását és az anyag ismeretét tekintette fő és végső céljának. De amint a nyelv- és egyéb tudományok pozitívista kora kiélte és mintegy meddőre produkálta magát, úgy jöttek rá egymás után, Frobenius, Spengler és a többiek a pozitívista néprajz meddőségére is.

Maga a tények fontossága – természetesen – nem tagadható és nem kisebbíthető. Aki mindamellett ma is csak úgy látná a dolgokat, hogy hangokból lesz a szótag, szótagokból a szó, szavakból a mondat és mondatokból a beszédünk, nyilván hasonlóképpen hamis oksági összefüggést szupponálna, mintha valaki az embert testrészeinek összetevése által próbálna megkonstruálni. Egy organizmus egysége nem lehet a tagokban és az izületekben, csak a „lelkében“, céljában, az entelecheiá-ban. Az okság a felettük álló legmagasabb egységben rejlik, nem magokban a részjelenségekben. Ezért fog Danzel kezét Vosslerrel, aki a maga tárgykörére, a nyelvre vonatkozólag, először mutatta ki a legvilágosabban (v. ö. *Positivismus und Idealismus in der Sprachwissenschaft*, 1904.), hogy – fordítva, mint a pozitívizmus képzelte: – az emberi beszédben benne élő szellem konstituálja a mondatot, a frázist, a szót, a hangot stb. és hogy az alsóbb diszciplínákat (hang- és flexiótan, szóképzés és syntaxis stb.) egyedül az általános kulturhistóriába torkolló *stilisztika*, az egész u. n. grammatikát egyedül a nyelvnek – Croce értelmében – *esztétikai* szemlélete magyarázhatja. Mihelyt azonban e

kézfogó értelmében Hamburg a néprajz olyan felfogását törekszik a múzeum jövő fejlődésének alapjául tudatosítani és propagálni, amelyre az idealisztikus nyelvtudomány alapelvei szóról-szóra alkalmazhatók, illetve közvetlenül adoptálhatók: világos, hogy a néprajz területén is minden jelenségnek, melyet az alsóbb diszciplínák feljegyezhetnek és leírhatnak, a kulturformáról szóló legfelsőbb diszciplínában kell a végső és igazi magyarázatát megtalálni. A modern néprajznak csak az lehet a feladata, hogy a szellemet (Volksgeist), mint az összes kulturalkulatok gyökeres végokát, megfogja és ebből vezesse le, illetve ehhez viszonyítva értékelje a részjelenségeket.

*

Így azonban valóban: a hamburgi mérleg nemcsak azt igazolja, hogy a kulturtudományok modern, idealisztikus felfogásmódja behatolt az ethnologia területére.

Főleg a nyelvtudomány esetének azonosságából egyúttal az is nyilvánvaló lesz, hogy a múzeum hivatalos álláspont-reviziója messze túlmegegy egy esetleges szaktudomány esetleges programmváltoztatásán. Nyilvánvaló, hogy ez a programmváltoztatás szemlátomást csak annyi, mint – a sok között – egyik, újabb igazolása valami tagadhatatlan ténynek, melyhez a maga részéről és a maga körén belül, az ethnológiának is el kellett érkeznie. Annyi mint egy újabb, igen súlyos felhatalmazás ahhoz a sokszorosán megokolt általánosításhoz, hogy ma már, szellemi fejlődéseink menete szerint, minden kulturtudományra vonatkozólag elérkezett az intuitív-idealisztikus revízió kötelezettsége.* Amit tegnap Vossler, helyesebben már Croce páratlan jelentőségű filozófiai programja (*Estetica come scienza dell'espressione e linguistica generale*, 1902) elsőnek mondott (érthető módon épen a nyelvi alkotásra vonatkozólag), azt kell most, nem mint másodiknak és nem mint utolsónak, Danzelnek és Thileniusnak is ismételnie. A pozitivisták szempontokból kellőképpen át- és átdolgozott kulturtudományok egytől-egyig rászorulnak az idealisztikus oldalról való kiegyensúlyozásra és – egyelőre legalább – mindenféle kulturmozgalomnak vagy kulturfejlődésnek nagyobb szüksége van a dinamikus, mint a kinematikus mérlegelésekre.

(Budapest)

Marót Károly

ANTONIUS DE BONFINIS** (SZÜLETÉSÉNEK 500. ÉVFORDULÓJÁRA)

A quattrocento végén az olasz nép forma-érzéke annyira kifejlesztette a Madonna-kultuszt, hogy vele szemben a régi ereklye-tisztelet másodrangúvá kezdett lenni. Innen eredt, hogy a Mária-búcsúhelyek mindenike, ha nem is dicsekedhetett Szt. Lukács festette Isten-anyja-képpel, minden módon azon volt, hogy legalább is oly régi és hasonló értékű maradványokkal ékeskedjék.

Különösképen elnevesedett ez időben az Ancona melletti Loreto városka a maga legendás, angyalok hozta Mária-házával, melynek legféltettebb kincse az Apostolnak cédrusfára festett Mária-képe volt.

Ha a renaissance lehellete közömbössé is tette néha a kor képviselőinek mentalitását a religio tekintetében, kétségtelen, hogy a kegyhelyen még a kételkedő pilisések is elfogultan hajoltak meg azon csodatevő Madonna-kép előtt, mely a zarándokok oly hosszú sorának hallgatta meg kérését, nyújtott vigasztalást és mutatott irányt új útra induló új reménykedőknek.

Midőn az öregező Ferrante Ferdinand, nápolyi királynak kis Biceje (Beatrice név kicsinyített alakja) az immár 19 éves Beatrix 1476 őszén, Magyarországra útra kelt, hogy szülőföldjének kék egét fölcserélje a dunaparti firmamentum bizonytalanságával, útközben meglátogatta Loretot is.¹

E kis olasz városkában találkozott először Magyarország leendő koronás királynéja azzal a humanistájával: Antonio de Bonfinis-szel, aki a renaissance követelte új irányú történetírás első képviselője lett, aki munkásságával méltó helyet biztosított az irodalmi respublica litteraria hasonló irányú művei között a magyar história annaleseinek.

A hazai történetírás terén a középkori krónikások sorát Thuróczy János kir. ítélmester zárta be (*Chronica Hungarorum*). A középkor alkonyán ő gyűjtötte össze utóljára a magyar történet hagyományait. Hazafias lelkesedéssel tárgyalgatta az eseményeket, ragaszkodva előadásában ahhoz a methaphysicus-theologicus rendszerhez, amelyben maga is felnőtt és amelynek sarkalatos pillére a biblia volt. Ha valamit nem

* V. ö. Széphalom 1928:37.

** Nevét így írom, mert így írta ő maga is a bécsi Nemzeti (egykor udvari) könyvtárban levő *Symposion de virginitate et pudicitia conjuqli* c. XV. századi latin pergamen codexben. (Cod. Lat. 2365. fol. 5 verso.)

¹ Az olasz összeköttetés erős hatását példázza, hogy később Fransepán Bernát gróf, Gersei Pethő János kir. főudvarmester, és fia György, Kanizsai János főispán, Megyeri János kir. titkár és mások, egyik 100, másik 150 lóval Loretoba zarándokoltak.

értett, isteni akaratot sejtetett. Stílusa csiszolatlan. Gyöngeségét maga is érzi és krónikáját így rekeszti:

„Erről a királyról (Hollós Mátyás) sok mindenfélét kellene még elbeszélni, ami az ő nagysága és a dolgok ujdonsága miatt méltó arra, hogy hosszú életű legyen. De mivel az ő rendkívüli tetteinek dicsősége kiváló stílusú történetírást követel s nagyobb magasztalót, mint én, bocsánatot kérve vakmerőségemért, mely velem a fentieket megíratta, azokat az eseményeket, melyeket e királyról ezután kell elmondani, átengedem az én öregbitőimnek, akik finnyás és méltóságosabb stílusban (stylo) altiori digniorique) fogják majd mindazokat előadni, részletesen, amint megestek“.

János mester e sorait a XV. század utolsó negyedében írta. Ekkor csapott nálunk legmagasabbra a renaissance szelleme. Ennek az Italiából átáramlott mozgalomnak vezetői a humanisták, ugyancsak képviselve voltak a budai király várban, a főpapi és főúri udvarokban. Sem nekik, sem Maecenasáknak ízlését nem elégítették ki a Thuróczy-féle „ineptissime barbareque“ írott krónikák.

Amint a tudomány egyéb ágaiban, azonképen a történetírás mezején is új csapásnak hódoltak, az úgynevezett *humanista történetírásnak*. Ez irány kettős célt tűzött művelői elé: *művészt* és *politikait*. Művészi szempontból megkövetelte az események egyöntetű, ragyogó előadását. Megkívánta a dolgok antikizálását. Hangsúlyozta, hogy a történetírás kiválóképen szónoki alkotás. Azt mondta igazi historikusnak, aki olvasóit drámai előadásával megrázza, művébe szőtt ékes szónoklatokkal megindítja, retorikai bombasztjaival elszedíti. Azt vallotta, hogy minél nagyobb stílusza valaki, annál kiválóbb történetíró. Mesterül Liviust kiáltotta ki.

Politikai tekintetben a külföldet tartotta szem előtt. Arra törekedett, hogy a Maecenas politikáját, céljait és vezető embereit kedvező színben tüntesse föl. Csak az ilyen módon tárgyalt események tarthatnak igényt arra, hogy tudomást vegyen róluk az irodalmi *respublica litteraria internacionalis humanista* világa. A történelem ilyes irányú tárgyalására lassankint számot tartott Európa minden jelentős fejedelme. Nem maradhatott el e tekintetben Hollós Mátyás sem.

Mikor a császárvárost elfoglalta (1485), nagyra kelt benne az imperialista törekvés. Ezt az igyekezetét szolgálta az is, hogy Thuróczy munkája 3 hónap alatt két kiadványban jelent meg, ami az akkori nyomdatechnikát figyelembe véve, szinte hallatlan.² De a császár-király akarata nem ismert lehetetlent és az „*Austriae dux*“-címmel ellátott Thuróczy-példányok Európaszerte hirdették az „*imperator-rex*“ győzelmét.

Még inkább tüzelték Mátyás imperialista vágyait a humanisták. *Ludovico Carbo* ferrarai egyet. tanár és társai a király álmának közeli teljesülését jóslgatták. „*Bár mielőbb virradna föl az a nap* – írja hízelegve a ferrarai professzor – *mikor Mátyást, mint római királyt és császárt üdvözölhetjük. Miként egykor Mátyás sorshúzás útján apostolságra hivatott, úgy reméljük, hogy a mi Mátyásunknak is császári sors jut osztályrészül*“.

Csak avatott toll kellett, hogy a magyar történelmet humanista szellemben feldolgozza. Id. Vitéz János érsekprimásra végzetes volt az 1471-ki összeesküvés. Vele bukott unokaöccse, a magyarországi humanizmus díze Janus Pannonius, pécsi püspök. Letűnésük után nem akadt megfelelő magyar humanista a feladat megoldására. Végre is, hogy a külföldi divatnak mindenben hódoljanak, idegenre bízták a budai királyi udvarban is e munka keresztülvitelét. Mátyás király Antonio de Bonfinist szemelte ki e feladat megoldására.

Neki kellett a korábbi, barbár latinsággal szerkesztett, egész történelmi anyagot, egyöntetű, humanisztikusan stilizált, hivatalos (külföldnek szóló) új formába önteni. Amit végzett Merula Milánóban, Sabellicus Velencében, Platina Rómában, Pontanus Nápolyban, azt tette De Bonifinis Mátyás udvarában. Ő nyitja meg a magyarországi humanista tört. írók sorát.

*

Antal mester születésének a múlt év decemberében volt 500 éves évfordulója. Ebből az alkalomból szülővárosa művészet-barátainak történelmi szakosztálya egy emlékkönyvet adott ki.³

A munka első részében dr. Tóth László, budapesti egyet. m. tanár, a római magyar Történelmi Intézet titkára „*Bonfini in Ungheria*“ c. alatt érdekes képét rajzolta az olasz humanista magyarországi életének, fölhasználva az olasz és magyar Bonfini-liturgát. Jó szolgálatot tett a szerző e kis értekezésével: egyrészt reá mutatott a magyarul nem tudó olasz íróknak a magyarnyelvű Bonfini-irodalom széles területeire, másrészt az olasz irodalom bemutatásával újabb lehetőségeket tárt elénk a további kutatások mezején.

Az emlékkönyv második részében Mario Battistrada „*Il rinascimento e il regno di Mattia Corvino nell' opera di Antonio Bonfini*“ címmel a XV. század végi Magyarország képét rajzolta meg. Dolgozatának egyes részei természetesen Beatrix és Mátyás egyénisége körül csoportosulnak. Nagy falka-idők vágatása után is, úgy áll e kis essay-ben előttünk az ascolii mester, mintha élne. Decasaiból vett és olaszra fordított oratióinak szónoki hullámai úgy hatnak, mint egy távoli harang elhaló zúgása, mint a ködbe vesző, dicsőséges nagy magyar imperium tovatűnő szózata.

Megértéssel köszöntjük e szép kis emlékkönyvért Ladislao Tóth és Mario Battistrada urakat s velük együtt az ascolii művészet barátainak történelmi szakosztályát, hogy fáradságot nem kímélve, újabb

² Thuróczy krónikájának első kiadása 1488 márciusában Brinn-ben; a második 1488 júniusában Augsburgban jelent meg „*Austriae dux*“ címmel.

³ Az emlékkönyv címe: Antonio Bonfini MCDXXVII–MCMXXVII. A Cura della Brigata Ascolana Amici Dell' Arte – Gruppo Studiosi storia Patria. Ascoli Piceno, 1928. (Stabilimento grafico. G. Cesard. Prezzo Lire Sei.)

emléket emeltek a soha el nem múló, sőt mindinkább dicsőségesebben kibontakozó olasz–magyar barátság tudatának.⁴

(Szeged)

Fógel József

⁴Fölvivom Tóth László egy. m.-tanár úr figyelmét ez uton is Antonio De Bonfinis ismeretlen arcképére. A bécsi Nemzeti (egykor udvari) könyvtár Philostratus codexének (Cod. Lat. 25.) második címlapján, a fenti jobb sarokban látható. Rókaprémese felső kabátban, szakálltalanul van ábrázolva, fején humanista kalap, kezében csukott vörös könyv. A mellképet hatszegletes arany keret övezi. Ezt a gyönyörű miniatűrökkel ékes codexet az 1882-ben rendezett Országos Könyvkiállítás alkalmával nem adták ki, mert az előszóban De Bonfinis Mátyás király osztrák hadjáratával, Bécs bevételével és a magyar királynak a császár-városba való bevonásával foglalkozik. Azon a címképen, mely Mátyás király bécsi bevonulását ábrázolja, a diadalkocsi nagy kereke mellett De Bonfinis szakálltalan alakja ismét előjő. Azon esetben, ha Tóth László egy. m.-tanár úr értékes tanulmányát magyarul is közrebocsátaná, ami kívánatos, úgy jó lenne Antal mester ez ismeretlen arcképét is közzétenni. Megérdemelné ez az olasz humanista, hogy 500 év után ne csak névleg legyen előttünk ismerős.